

פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע "ראש השנה"

עורך: הרב יוסף ברגר

לתגובות והנצחות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 054 - 8455798 - ניתן לקבל את העלון במייל.

שני ימים של ראש השנה

בספר "ליקוטי אב" מובא: הרה"ק בעל ה"אמרי אמת" מגור זי"ע היה אומר: ראש השנה הוא ההג היחידי בשנה שגם בני ארץ ישראל נוהגים אותו שני ימים. והטעם לזה הוא, מפני שרצו חכמים שלפחות יום טוב אחד בשנה יהיו כל היהודים שבכל העולם כולו שווים בו...

ובנו הרה"ק בעל ה"בית ישראל" זי"ע היה מוסיף ואומר: איתא בספר "יערות דבש" להגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (ח"ב דרוש א') שהטעם שנקרא שני ימי ראש השנה בלשון חז"ל (ביצה ד, ב.) "יומא אריכתא" (יום אחד ארוך), הוא משום דאיתא שעשרת ימי תשובה הם כנגד עשרת הדברות, נמצא ששני ימי ראש השנה שהם הראשונים מימי עשרת ימי תשובה הם כנגד שני הדברות הראשונות "אנכי" ו"לא יהיה לך", והרי כבר אמרו חז"ל כי אנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו, ומעתה שפיר שני ימי ראש השנה חד ניהו, ולפיכך נחשבו כ"יומא אריכתא". עד כאן דבריו.

ולפי זה יתכן לומר, כי מטעם זה נוהג ראש השנה בכל תפוצות ישראל שני ימים, ולא רק בחוץ לארץ מטעם "ספיקא דיומא", כי רצו חכמינו ז"ל ללמדנו שבענין "אנכי" ו"לא יהיה לך" אין ספיקות ואין שינויים... וכל בני העולם שווים בענינים אלו.

תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב

איתא בגמרא (ביצה מז, א) "תני רב תחליפא אחוה דרבנאי הוואה, כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים" וכו'. ומנין לומדים זאת? הסביר רבי אבהו: כתוב "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו", איזהו חג שהחודש מתכסה בו? הוי אומר זה ראש השנה וכתיב "כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב". ו"חוק" הוא לשון של "מזון" דכתיב (בראשית מז, כב) "ואכלו את חוקם אשר נתן להם פרעה" (מקרא זה נאמר ביוסף הצדיק שקנה מן העם את שדותיהם בתבואה שנתן להם, ו"רק אדמת הכהנים לא קנה כי חוק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חוקם אשר נתן להם פרעה על כן לא מכרו את אדמתם")

תמה ושאל הגה"ק בעל ה"פני מנחם" מגור זי"ע: וכי לא היה להז"ל מהיכן ללמוד את צרכי פרנסת עם ישראל, אלא מן הכתוב אצל ה"גלחים" וה"כמרים"? אין זאת, אלא, כי זוהי אמירה כלפי שמיא: רבוננו של עולם, אם כי פרעה מבין כי לכהני הדת יש דין נפרד מכל העם ועליו לדאוג לפרנסתם "כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חוקם אשר נתן להם פרעה", על אחת כמה וכמה שאתה, מלכו של עולם, צריך לדאוג לכהני הדת שלך... לבניך אוהביך רחומיך המפרסמים את שמך בעולם. ולפיכך קצוב את מזונותינו לשנה הבאה לקראתנו בריווח ובשפע כראוי לכהני דת...

לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה...

הבעל שם טוב הק' זי"ע הסביר את הטעם שנהגו בכל תפוצות ישראל לומר כליל ראש השנה את תפילת "לדוד מזמור", דהנה הקשו המפרשים באיזה זכות יכולים אנו לבקש סליחה ומחילה על חטאינו הלא קיימא לן (כתובות יז, א) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ונמצא שאין הקב"ה יכול למחול על כבודו? אולם באמת הטעם שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול הוא משום שאין הכבוד שלו, וכיון שציוה השי"ת "שום תשים עליך מלך" – שתהא אימתו עליך" שוב אין יכול למחול על כבודו, אבל הקב"ה שהוא "מלך הכבוד" בודאי יכול למחול על כבודו, שהרי הכבוד

שלו. ולפיכך בפתיחת יום הדין אומרים אנו מזמור "לדוד מזמור" אשר מבואר בו כי הקב"ה הוא "מלך הכבוד", ומעתה שפיר יש בכוחנו לבקש מלפניו מחילה על חטאינו...

ראש השנה – הגלופה של כל השנה!

בספר "אמרי פניחם" להרה"ק רבי פניחם מקאריץ זי"ע (אות תפא), הובא בזה הלשון: "ראש השנה הוא הגלופה (חותמת וצורה) של כל השנה. וכמו שאדם נוהג בראש השנה – כך יתנהג עמו כל השנה, ואמר, שלכך אין אוכלין דברים חמוצים בראש השנה, בכדי שלא יצטרך לעקם פיו – ונעשה מזה גלופה על כל השנה...

ומסיים שם, ולכן לא רצה הרה"ק מקאריץ זי"ע לומר (דברי כיבושין) כלל לפני התקיעות, שמא הם ושלום יצא מפיו דבר שאינו הגון, והוא מורא גדול ביום כזה – שהוא נעשה רשום על כל השנה. ולכן אין לאדם בראש השנה כי אם לבלות כל היום בתורה ובתפילה, גם אחרי הסעודה".

"ומסביר ענין ראש השנה, כמו שאדם רוצה לבנות בית – אזי הוא מצייר תחילה על הטבלא צורת הבית עם חדרי וכו', ועל דרך זה הוא חבנין. כך הוא רשימו של ראש השנה על כל השנה".

כח התפילה בראש השנה!

בגמרא (בבא מציעא ק"ו) אומר ומסביר רש"י במילים נחרצות מהו כח התפילה שיש לכל יהודי בראש השנה: הגמרא אומרת שם, שאם אחד חקר שדה מחבירו ומשלם לו סכום קצוב לשנה. וקרה מכת מדינה ונשתדפו כל השדות, וכן נשתדפה השדה הזאת שחקר, אז הדין הוא, שיכול השוכר להוריד למשכיר מדמי השכירות. אבל ממשכנה הגמ' ומסבירה: אם רק השדה שלו נשתדפה, אז הדין הוא, שיכול המשכיר לומר לשוכר: מולך הרע גרם זאת, והעובדה היא, שלשאר העולם לא אירע כלום בשדות, ולכן הדין הוא, שאין השוכר יכול להוריד למשכיר מדמי השכירות.

אבל אם הכע"ב אמר לו בתחילה: אני משכירך השדה אך ורק לזרוע כאן חטים, והלך השוכר וזרע שעורים, וקרה מכת מדינה ונשתדפו כל השדות, וגם שדהו, ההלכה שאסור לשוכר להוריד מדמי החכירות, כי יכול המשכיר לטעון לו, אני אמרתי לך לזרוע חטים, ואם היית זורע חטים זה לא היה קורה. כי אני ביקשתי בראש השנה שהשדה שלי של חטים יצליח. ואילו זרעת חטים היה מתקיים בי הפסוק "ותגור אומר ויקם לך ועל דרכיך נטע אור" (איוב כב, כח). ומסביר רש"י שם: מה שתבקש מן הוצר יעשה, ואני לא ביקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחטים!

ממילא יש כאן קביעה של רש"י הק' וכך גם נפסק להלכה בחושן משפט, שמה שמתפללים בראש השנה מתקיים.

והדברים צריכים דיוק, דלכאורה צריכים להבין, על מי מדברים כאן, על צדיק, עובד ה'? לא! מדברים כאן על איש שדה, כפרי פשוט, אבל זה הכח של ראש השנה, שגם איש פשוט, יהיה, יכול להגיע בר"ה לכה הזה שיתקבלו תפילותיו...

מרבבים בסעודות החג

איתא בתוס' (ע"ז ה, ב ד"ה ערב) "ראש השנה מפני שהוא תחילת השנה מרבבים בסעודה – לעשות סימן יפה, וכמה ענינים עושים בו לסימן יפה, כדאמר במסכת הוריות (יב, א) וכריתות (ו, א).

ובביאור הטעם ש"מרבבים בסעודה", אמר בזה דבר נאה הרה"ק רבי נפתלי צבי מבאבוב זי"ע, כי הנה ידוע ומפורסם שדרכו של הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע היה להתנהג בנימוסי מלכות ורחבות ידיים, ופעם נשמע מפיו הקדוש דברים אשר ממנו הבינו את קצות דרכו בקודש, כי הנה איתא בספרים לפרש את לשון הכת קול היוצאת מן השמים ומכרות (תענית כד, ב) "כל העולם ניוון בשביל

חנינא בני, מהו "בשביל"? אמנם הפירוש הוא כי צדיק הדור הוא הצינור והשביל אשר על ידו משפיע השי"ת כל הברכות הנצרכות בעולם, והוא השליט הוא המשביר לכל העם מכל טוב אשר בידו, וזהו: כל העולם ניוון ב"שביל" חנינא בני – היינו דרך הצינור והשביל של הצדיק זן את השי"ת את העולם כולו. והוסיף על זה הר"ק מרוזין זי"ע ואמר: אם הצדיק מתהלך ברחבה, הצינור והשביל שלו מתרחב ומתגדל, והקב"ה ממלא על כל גדותיו, וממילא יש שפע רב בכל העולם. אבל אם הצדיק מסתפק במועט, אזי הצינור והשביל שלו מתכווץ, ואף כשהקב"ה נותן בו די מחסורו אשר יחסר לו, הלא השפע מעט וצר, וממילא שוררת דקות בעולם. ובזה המשיך לפרש את המושך הכת קול: "והנינא בני די לו בקב הרובין מערב שבת לערב שבת", שזה התנצלות על הדחקות שיש בעולם, כי כיון שהנינא בני די לו בקב הרובין, ממילא אין את השפע רב, וצריכים יושבי תבל להסתפק ולהתפרנס בדוחק בעל כרחם.

והנה לפי זה יש לומר, כי כיון שכל מוונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה (ביצה טז, א), נמצא אם כן שיום זה של ראש השנה הוא הצינור והשביל אשר על ידו משפיע השי"ת לכל השנה כולה, ומעתה אתי שפיר שמרבים ישראל בסעודה ביום הזה, כי רצונם ומבוקשם שהצינור והשביל יתגדל ויתרחב וממילא יהיה שפע גדול במשך כל השנה כולה, וכפי שאמר עזרא הסופר (נחמיה ה, י) לנו אכלו משמנים ושתו ממתקים וגו' כי הדות ה' היא מעוכם...

תפוח בדבש.

כתב הרמ"א (סימן תקפ"ג) "נוהגין לאכול כליל ראש השנה תפוח מתוק מדבש, ואומרים: תתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה". ולכאורה למה דווקא תפוח ולא כל פרי אחר או אחד משבעת המינים? אלא שמעתי מב"ק מרן אדמו"ר ממישקולין שליט"א לפרש על פי דברי חז"ל (שבת פה.) על הפסוק בשיר השירים (ב. ג) "כתפוח בן עצי היער" – למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לך מה תפוח זה, פרי קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע בו בזמן שאומות העולם סרכו לקבל את התורה. על כן בראש השנה אוכלים אנו דווקא תפוח, בכדי לעורר זכות בעד עם ישראל, שכמו שקיבלו עליהם עול תורה ומצוות בלא שידעו מה שכתוב בה, ובלא שום התחכמויות, בזכות זה מבקשים אנו מהרבונו של עולם: תחדש עלינו שנה טובה ומתוקה! אפילו שלא מגיע לנו...

ואילו מהמשפיע הגה"צ רבי אהרן מייסג שליט"א שמעתי לפרש את הטעם לאכילת התפוח בדבש: דהנה אנו יודעים שמכעו של התפוח הוא, שאחרי זמן שמקלפים את קליפתו מתחיל צבעו להשחיר, אך יש עצה אחת איך בכל זאת לשמור על מראהו: למרוח דבש על הפרי, והדבש בכח סגולתו הטבעי שומר ומגן על מראהו. ולכן אנו לוקחים כליל ראש השנה דווקא "תפוח בדבש", כי אנו אומרים להקב"ה הרי עם ישראל שנמשל לתפוח כנ"ל, עבר ועובר כל כך הרבה צרות ויסורים, ולפעמים אנהנו עושים מעשים נגד רצונך, וממש אנו משחירים את פנינו לבלתי הכר בעבירות ומעשים לא טובים, אך ריבונו של עולם! תמרח ותציף אותנו בדבש ואך טוב והסד תרדפינו, ותראה איך פתאום אנו שומרים על מראנו, ומתחילים להכיר במתיקות של הטוב שנתת לנו, ואנו משתדלים להיות כמה שיותר ויותר טובים, ועל כן תזכנו בשנה טובה ומתוקה...

מהנה"ק בעל הבן איש חי זי"ע ראיתי טעם יפה לאכילת תפוח בדבש – דאצל יעקב אבינו בשעה שבא לקחת וליטול את הברכות מעשיו (בראשית כז כז) נאמר: "ויאמר אליו יצחק אביו גשה נא ושקה לי בני, ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכוהו ויאמר ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'". מסביר שם רש"י: "כריח השדה" – שנתן בו ריח טוב וזה שדה תפוחים". וזהו א"כ הטעם שאוכלים את התפוח בראש השנה, בכדי שנוכל גם כזה היום לבוא ולחטוף את הברכות לנו, ולהוציא מידי עשו – הוא השטן המשחית, כמו שחמץ יעקב ממנו את הברכות, ועל ידי כך נתברך בשנה טובה ומתוקה...

וכל מאמינים שהוא אל אמונה הבוחן ובודק גנזי נסתרות

הרה"ק רבי יששכר מבעלזא זי"ע אמר פעם: הנה איתא בספרים הקדושים כי הקב"ה מקיים את כל התורה. ויש להתבונן איך שייך אצלו יתברך שיקים מצות "אמונה"?

ונראה לי, כי כאשר אדם מישראל נתון בצרה וזקוק לישועה, והוא מבקש מהקב"ה שיהלץ אותו מצרתו, מבקש הוא בלשונו ואומר: יודעני שכפי שהנני עכשיו – איני ראוי שתושיעני, אולם אני מבטיחך שכאשר אצא

מצרה זו – אהיה טוב יותר, ואעבוד אותך ביתר שאת ותוקף... והנה השי"ת אינו מביט על העתיד להיות, הגם שלפניו הכל גלוי וידוע, והוא "מאמין" לו ומושיעו, ובוה מקיים הוא יתברך מצוות "אמונה", שמאמין באיש ישראל ובטובתו בו...

וזהו שאמר הפייטן "וכל מאמינים שהוא אל אמונה הבוחן ובודק גנזי נסתרות" – היינו הכל מאמינים שהוא יתברך מאמין בעתידו של איש ישראל, ולפיכך מחפש הוא אפילו תקוה נסתרת וגנוזה בלבו של אדם, ובונה עליה את כל ישועתו העתידית, כי הוא "אל אמונה" שמתוך "גנזי נסתרות" אלו יוכל להעלות ולקיים את דיבורו, להיטיב את דרכיו ומעלליו...

היום חרת עולם היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים אם כעבדים. אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים. ואם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתהננו ותוציא כאור משפטנו איום וקדוש.

שאל הגה"ק רבי צבי מליסקא זי"ע בספרו "הישר והטוב": אם אפשר שנחשב כבנים, מדוע אנו מזכירים בכלל את האפשרות שנחשב כעבדים הפחותים מבנים? אלא ההסבר הוא כך: שלפעמים טובה היא לנו להיחשב כעבדים. שהנה, אמרו בגמרא (כתובות נז.) שאדם הקונה עבד, לא יכול למעון שהמקח היה מקח טעות מפני שמצא בו מום. שכן אם המום גלוי, הרי הוא ראה אותו לפני המקח והיה עליו להימנע מלקחתו. ואם המום נמצא במקום נסתר, מה איכפת לו, הלא הוא קנה את העבד לצורך עבודה בלבד, ואין שום הפרעה בכך שיש לו מום במקום שאינו נראה לעין.

ולכן אנו מתפללים ומבקשים מהקדוש ברוך הוא: "אם כעבדים, כלומר גם אם הפנימיות שלנו הם ושלוש אינה טובה, בכל זאת אנו מבקשים שתושיע אותנו, מפני שהמומים הללו הם נסתרים, והרי אנו בסך הכל עבדיך, ובעבדים מומים נסתרים אינם מעבדים כי לאדם לא איכפת מהם..."

ועל פי זה מובן גם באופן נפלא הפיוט שאנו אומרים ברה"ה: "לצופה נסתרות ביום דין, לקונה עבדיו בדין", שאם הקדוש ברוך הוא, הצופה נסתרות, רואה בשעת הדין שהפנימיות שלנו אינה כהוגן, הוא "קונה עבדיו", כלומר מחשיב אותנו כעבדים, ואז כבר לא איכפת לו מהמומים הנסתרים שלנו...

המגיד הירושלמי הגה"צ רבי בן ציון יאדלר זי"ע היה נוהג לפרש ולתרגם על השאלה הנ"ל, באופן נפלא: אנו באים לפני הקב"ה במעגנת ממה-נפשך: "אם כבנים אנהנו, רחמנו כרחם אב על בנים". "ואם כעבדים" – ואפילו אם הגענו, הליכה להיות בבחינת עבדים כמו שכתוב (בבא בתרא י.) "אין עושיין רצונו של מקום אינם קרויים בנים כי אם עבדים", אז "עינינו לך תלויות" – לכל הפחות צריכה להיות לנו הזכות שיש לעבד כנעני, שיוצא בשן ועין, שהרי אנו סובלים לא רק בשן ועין, אלא בגלות ארוכה ומכאיבה של אלפיים שנה, מכף רגל ועד ראש אין בנו מתום, ואם כן קל וחומר שעלינו להינאלא...

תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב.

בגמרא (ראש השנה י" ע"ב) בראש השנה העולם נידון, משום דכתיב "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב". ודורשת הגמ', איזה חג שהלכנה מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה, וכתיב "משפט לאלוקי יעקב".

ולכאורה לפי מה שדרשה הגמ', המילים "כי חוק לישראל הוא" מיותרים, ומה השייכות של מילים אלו למה שהגמ' דרשה? אלא מסביר הגה"ק רבי יהונתן אביישיץ זי"ע דמובא בזהר הק', למה באמת מכוסה הלכנה בראש השנה, כי השמש והלכנה הם בבחינת שני עדים על ישראל, ואם הלכנה תהיה מגולה אז ח"ו יהיה שני עדים על ישראל לרעה, לכך הלכנה מכוסה. והקשה התוס' על כך, הרי הם שני עדים שלא יכולים ליראות בשעה אחת, ובאופן כזה נפסק שזה לא הוי עדות, ומתרג' תוס', שדין זה, שהעדים שמעידים צריכים להעיד בבת אחת נאמר רק בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות לא חייבים שייראו בבת אחת. והנה, ידוע שהמילה "חק" היא מלשון "מוזנות" מלשון הטריפני לחם "חוקי", ולפי זה יתבאר דברי הגמ' הנ"ל: ברה"ה נידון העולם דכתיב תקעו בחודש שופר בכסה וכו', והלכנה מכוסה משום שלא יהיו שני עדים, וקשה הרי הם שני עדים שלא ניראים בבת אחת, לכן ממשיכה הגמ' "כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב" וחוק הוא ממונות, ואם כן מדובר פה בדיני ממונות, ובדיני ממונות לא צריכים העדים ליראות בבת אחת...

ניתן לקבל את הגליון המורחב של "סנינים לראש השנה" ובו סנינים נסלאים על ימי החג – בשליחת בקשה במייל

pninim16@gmail.com

הדפסת והפצת הגליון

לעילוי נשמת הר"ר אברהם מנחם בן הר"ר שאול ז"ל באדנער

נלב"ע ג' תשרי תשנ"ז ת.נ.צ.ב.ה